

ДУНИЕТАНУДУ ОҚЫТУДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ БЕТАЛЫСТАРЫ

Ешмағалиева Аруна

*Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық институты
7М01301 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі мамандығының 2 курс
магистранты*

п.ғ.д., профессор Жұмабаева Азия Елеупанқызы
*Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
Бастауыш білім беру кафедрасының меңгерушісі
aziya_e@mail.ru*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15078212>

***Аңдатпа.** Қоғамның жаһандану мен инновациялық ұтқырлық, ақпараттық пен технократтық, цифрлық өзгерістерінің ықпалымен күн артқан сайын қарқынды дамуы мен рухани жаңғыруы жағдайында заманауи міндеттерді жүзеге асыратын тұлғаны қалыптастырудың қажеттілігі артып отыр. Осы орайда мақалада бастауыш сынып оқушыларына арналған қашықтықтан білім берудің түрлі платформалары ұсынылып отыр.*

***Түйін сөздер.** қашықтан оқыту, цифрлық білім, ақпараттық технология, интернет-платформалар.*

Бүгінгі күн адам баласынан жылдам және қалыптан тыс шешім қабылдап, тез өзгеріп жатқан өмірге бейімделе алу қабілетін талап етеді. Адамзат қоғамы өзіндік ойы қалыптасқан, сыни көзқарасы берік, алға қойылған мәселенің түп төркінін тани алатын, міндеттерді шығармашылықпен шеше алатын тұлғаны керек етіп отыр.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К.Тоқаевтың Халыққа Жолдауында мұғалімдер даярлауға өзгерістер енгізудің бірқатар шаралары көрсетілген болатын. Президент: «...сапалы білім беру – Қазақстанның индустриясы мен инновациялық дамуының негізіне айналуы тиістігін» атап өткен. Ендеше бұл ретте бастауыш сынып оқушыларының бәсекеге қабілетті болуы, құзыретті, практикалық тәжірибеге бейім келуі, өзінің болашақтағы іс-әрекетіне қызығуы, іскерліктері мен дағдыларының қалыптасуы, яғни оның инновациялық дамуының алғышарттары бола алады, дегенмен де бүгінгі сұранысқа сай тұлғаның даму компоненттері қашықтықтан білім, оны құру және білім алуы арқылы жүзеге асады [1.16].

Бұл мәселе Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 11-бап 9-тармағында: «...оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын

қажеттеріне тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану», – деп атап көрсетілген [2.4]. Мұндағы оқушылар өздік қызметінде мейлінше, кең әрі тиімді түрде оқытудың жаңа технологияларын қолдану, заман талабына сай, қоғам өзгерісіне лайықты құзыретті, өзгерістерге бейімделу деңгейі жоғары, ақпараттық технологияларды енгізуге қабілетті болуын көздеп отыр. Алайда бұл айтылғандардың барлығы дерлік білім негізі қаланатын бастауыш білім саласынан бастап ұйымдастырылуы қажет деп ойлаймыз.

Бүгінгі таңдағы ақпараттық орта құрудың өзектілігін дәлелдей түсетін нормативтік құжаттардың бірі – «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. Цифрлы Қазақстан мемлекеттік бағдарламасында басты бес бағытының адами капиталды дамыту басымдығында «Орта, техникалық және жоғары кәсіби білім берудегі цифрлық сауаттылықты арттыру...» делінген, цифрлық сауаттылық – бұл адамның өмірдің барлық салаларында цифрлық технологияларды сенімді, тиімді, сыни және қауіпсіз қолдануға дайындығы және қабілеті деп түсіндіріледі [3.12]. Ақпараттық қоғамдағы қауіпсіздіктің негізі, заманның ең маңызды білімі дүниетану сауаттылығымен тең дәрежеде назарға ие болатынын тәжірибе көрсетіп отыр.

Бізге қазіргі жағдайдағы үдерістер өз қарқынымен әсер етіп, әлемдік «COVID-19» індетінің күшеюі білім саласын түбегейлі өзгерістерге ұшыратты. Осы ретте Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің «COVID-19 пандемиясы кезеңінде білім беру үдерісін қашықтықтан оқыту технологияларына көшіру кезінде білім сапасын қамтамасыз етудің қосымша шаралары туралы» № 135 бұйрығына сай қашықтықтан білім алушыларға өздерінің дүниені тану мүмкіндіктерін танытып, түсініктерін тереңдетіп, ақпараттық білім ресурстарымен жұмыс жасау жолдарын және білімдік ақпаратты бір жүйеге түсіру заңдылықтарын, өзіндік даму траекториясына сай қашықтықтан білім алуды басты құрал ретінде алға шығарды [4.22].

Интернетті адамзат санасы мен мәдениеті дамуындағы феномені ретінде қарастырған ғалымдар оны (интернетті) функционалды феномен емес, жүйелі феномен деп таниды. Бұл феномендік құбылысты әлем халқы 2020 жылғы наурыз айында ДДҰ пандемия жариялаған кезде шынымен таныды. Интернет – барлық адамның бірімен екіншісін байланыстырып қана қойған жоқ. Әсіресе, білім беру жүйесінің де іргетасын ұстап қалды. Нақ осындай әлемдік байланысты сақтап қалған интернеттің білім ортасы ретінде қарастырылуы

жаңа деңгейге шықты деуге болады. Бұл тұрғыда қазақстандық білім беру жүйесінің барлық деңгейінде қазіргі кезеңде оқу-білім ақпараты ағынының тасқынында өзіндік бағдар жасай алу және нәтижесінде тиімді білім беруге қол жеткізу үшін қашықтан оқыту технологияларын қолдану қажеттілігі айқындалып отыр.

Дүниетану пәні бойынша бастауыш сынып оқушыларына қашықтықтан білім беруді ұйымдастырудың өзектілігі тікелей байланысты бола алатын педагогикалық-психологиялық, ғылыми және әдістемелік әдебиеттер мен зерттеулерді талдау барысында анықталды.

Бастауыш сыныптарда табиғатты зерттеу мұғалімге, балаларға эстетикалық тәрбие беру үшін мол мүмкіндік тудырады. Ол кез келген топсеруен кезінде орманның, даланың, шалғынның, күн батуының әсемдігіне, құстардың әніне, орманның шуылына т.с.с. оқушылардың назарын аударып отыруы керек.

Бастауыш сыныптарда осымен бірге термометрді, компасты пайдалану, қарапайым тәжірибелер жасау жөнінен практикалық дағдылар қалыптастырылады.

Дүниетануды оқып үйренуде табиғатты қорғау мәселелері және осы маңызды іске балалардың тікелей қатынасуы жөніндегі шаралар көрнекті орын алады. Басты міндет оқушыларды табиғатты қорғау қажеттігін түсінуге жеткізу. Оқушыларға көшедегі, саябақтағы, мектеп маңындағы жасыл көшет егістерге құнтты және қамқорлық жасауды, табиғат достары сақшыларын ұйымдастыруды ұсынуға болады. Бұл балаларды жасыл көшет егістерге қамқорлықпен ұқыпты ұстауға үйретеді.

Ғылыми-теориялық әдебиет пен мектеп тәжірибесін талдау барысы бастауыш мектепте қалыптасқан білім беру жүйесі, ең алдымен, жекелеген пән мазмұнын дамытуға бағытталғанын көрсетті. Бастауыш сынып оқушыларының қашықтықтан жұмыс істеу тәжірибесі жеткіліксіз екені, оған қажетті әдістемелік жүйе толыққанды қалыптаспағаны анықталды. Осындай себептердің салдары бастауыш сынып оқушыларының бұл ортаны таным мен дамытудың қажетті құралы ретінде қалай қабылдау керектігін білмеуі, оқушылардың білім алу қабілетін қалыптастыру мақсатында мұғалімдердің тиімді пайдалана білмеуі болып отыр. Зерттеулердегі нәтиже көрсетіп отырғанындай, білім алушылар арасында «40% уақытын қашықтан оқытуға, 40% уақытын күндіз оқытуға, қалған 20% уақытын өз бетімен білім ізденуге жұмсауы тиіс» деген қағида берік орын алып келеді.

Тәжірибеден байқағанымыздай, қашықтықтан оқытуды ұйымдастырушы бастауыш сынып мұғалімі ол цифрлық педагог болуы қажет. Цифрлық технологияны жетік меңгерген педагог – ақпараттар тасқыны күшейіп отырған осы замандағы қажетті білім мазмұнын игеруге жетекшілік жасаушы субъект болып танылады.

Дүниетану пәні бойынша бастауыш сынып оқушыларына қашықтықтан білім беруді ұйымдастыру тұлғалық тәжірибе бере алатын, оқушының өз бойындағы барлық мүмкіндіктерін жүзеге асыруға деген ықылас-ынтасын тудыратын стимулдың қайнар көзі ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасының әлемдік білім беру жүйесіне қосылуы және қазақстандық қоғамның, оның ішінде білім берудің қарқынды ақпараттандырылуы болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби маңызды біліктерінің сенімді тұрғыдан қалыптасуын талап ретінде белгілейді, маңызды біліктердің қатарына ақпараттану, ақпаратты қолдана алу, одан туындайтын ақпараттық ортаны жобалау жатады.

Өмір сүріп отырған осы ақпараттық дәуір білім беру үдерісін ерекше қарқынмен жетілдіруге бағыт алып отырғаны анық. Оның шығу көзін білім алудың жаһандық сипатқа айналуынан деген пікірмен келісеміз. Бұл туралы ашық уикипедияда: «*Ақпараттық дәуірде* (ағылш. information age, сондай-ақ компьютерлер дәуірі немесе ақпараттық дәуір (электрондық дәуір) деп те аталады) – адамзат тарихындағы білім революциясы белгілеген дәстүрлі білім беруден ақпарат трансфертіне негізделген цифрландырылған, компьютерленген білім беруге жаһандық жағдайда ауысумен сипатталады. Сонымен бірге ақпараттық дәуір болашақ педагогтерге ақпаратты еркін жеткізуге және қабылдауға және игерілген білімге деген кез-келген ақпаратқа тез қол жеткізуге мүмкіндік береді. Білім беруді жетілдірудегі ақпараттық дәуірдің басталуы *сандық революциямен* байланысты, өйткені білім революциясы нақты осындай заманауи дәуірлердің орын алуына икемділігін көрсетіп отыр. Мұндағы басты идея білім берудегі сандық ғасыр немесе сандық революция ұғымымен байланысты және дәстүрлі саладан сандық салаға ауысудың салдарын қамтиды. Сандық революция ақпараттандыру арқылы ақпаратты басқаруға негізделген білім беруді және осы тетіктер арқылы білім беруді жетілдіруді көздейді», - деп көрсетілген [5. 61].

Қазақстандық зерттеушілер білімді ақпараттандырудың және оқытудың мәселелерін бұл мәселе туралы қарастыра келіп, болашақ және бұрыннан жұмыс жасап келе жатқан педагогтерге білімді ақпараттандыру екі

стратегиялық мақсатқа жетуді қамтамасыз ету қажеттігін білу маңызды екенін атап көрсетеді. Оның *біріншісі* – ақпараттық және қатынастық технологияларды пайдаланып, білім беру іс-әрекетінің барлық түрлерінің тиімділігін арттыру, *екіншісі* – ақпараттық қоғамның талаптарына сай келетін ойлаудың жаңа типін меңгерген мамандарды даярлау сапасын арттыру. Болашақ бастауыш сынып мұғалімі ақпараттандыру әдістері мен құралдарының көмегімен қандай ақпараттық ресурстар бары жөнінде және қайда орналасқандығы туралы, ресурстың қолжетімділігі туралы, ол ресурсты кәсіби іс-әрекетінің тиімділігін арттыру мақсатында қалай пайдалануға болатыны туралы мәселелерге жауап ала білуі керек. «Қоғамның ақпараттық ресурсы» (ҚАР) деген ұғымның өзі әлеуметтік информатиканың өзекті ұғымдарының бірі болып табылады [62]. Сонымен қоса, «білім» және «ақпараттық ресурс» деген ұғымдардың мазмұны өзара жақын тұрғанын да ескеру керек.

Ақпараттық білім беруді жетілдірудің заманауи беталыстарының басым компоненттерін құрайтын көрініс – халықаралық тәжірибе көрсетіп отырған ЮНЕСКО-ның мәліметіне сәйкес 191 ел мектептерінің ұлттық деңгейде жабылуы [6.3].

2020 жылдың бастапқы айларынан әлем бойынша оқытудың балама түрлері ойластырылды. Қашықтан білім беру үшін сабақтарды телеарналар арқылы трансляциялау, видеосабақтарды арнайы платформаларға жүктеу, радио арқылы сабақтарды аудиотрансляциялау, электрондық пошта және пошта қызметі сынды т.б. тәсілдер пайдаланылды. Әр мемлекет қашықтан оқыту үдерісінің оқушылар мен студенттерге неғұрлым қолжетімді болуын мақсат етті. Ол үшін интернеттің, техникалық инфрақұрылымның қолжетімділік дәрежесі нақтыланып, білім беру бағдарламаларының мазмұны жана технологияға бейімделе бастады [7.194].

Пандемия уақытында қабылданған шаралар қазақстандық мектептер үшін де жаңа әрі күтпеген жағдай болды. Біріншіден, мұндай форматта білім беру үдерісінің нормативтік реттелмегендігі және нақ сондай жұмыс тәжірибесінің болмауы. Екіншіден, орта білім беру жүйесінің осындай экстремалдық жағдайға мүлде дайындықсыз екенін айқын көрсетті. Осы дағдарыс жағдайында *қашықтан оқытуға көшу стихиялы түрде болды*, әсіресе, ауылдық мектептердегі педагогтердің *ақпараттық коммуникациялық технологияларды* пайдалану деңгейінің әлсіздігі анықталды. Үшіншіден, білім берудің сыртқы факторлары, атап айтқанда, интернет-байланыс, *инфрақұрылымдар*, *кері*

байланыс орнату үшін қажетті жабдықтардың жетіспейтіндігі анықталды [8.56].

Төртіншіден, білім алушылардың басым көпшілігімен бір мезгілде стримингтік байланыс ұйымдастыруға жағдай жасайтын отандық *IT-платформалардың болмауы, цифрлық білім беру контентінің және Интернет арқылы сабақ өткізу үшін толыққанды бағдарламалық қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі* айқындалды.

Қазіргі кезде қазақстандық мектептердегі мұғалімдер үшін де, оқушы үшін де «**Daryn.Online**», «**BilimLand**» интернет-платформалары және «**Күнделік**» **жүйесі** қолжетімді. Бұл платформаларда балалар оқу бағдарламасына сәйкес бейнесабактарды тауып қараған соң мұғалімдерінен тапсырма алады және өткен материалдар бойынша сұрақтарға жауап береді. Қажет болған жағдайда бейнесабакты қайта қарауға және туындаған сұрақтарды мұғалімдермен талқылауға мүмкіндік бар. Ерекше қажеттіліктері бар балалар оқитын кейбір мектептерде мұғалімдер сабақтарды көбіне **Microsoft Teams, Meet by Google Hangouts** сияқты басқа да шетелдік стримингтік жүйелер арқылы ұйымдастырады.

Әлемді, барлық салаларды бір уыс еткен пандемия жағдайында ақпараттық білімдік ортаны құру, жобалау жұмыстарын жасақтау қажеттілігі туындап, олар өз кезегінде сандық технологиялар маңызын бұрынғыдан да арттыра түскені анық.

Осы мәселелерді шешу үшін аз уақыттың ішінде оқу материалдары мен бағдарламаларды дайындау, бейнесабактар әзірлеу, оқытудың, бағалаудың жаңа ережелері мен нұсқаулықтарын әзірлеу, педагогтер үшін оқыту курстарын өткізу және қашықтан оқыту үшін арнайы интернет-платформалардың жұмысын жеделдету бағытындағы жұмыстар жеделдете жүргізілді.

Әдебиеттер:

1. «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» ҚР Президентінің Жолдауы 2020 жылғы 1 қыркүйек №700 Заңы («Егемен Қазақстан», №165 (30144)).
2. Қазақстан білім туралы заңы №319-III, 27 шілде 2007 жыл, ҚР 2018 жылғы 4 сәуірдегі №171-VI Заңын қараңыз (2019 ж. 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілген).
3. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында (ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы, №827 қаулысы) бес басым бағыттарының бірі «Адами капиталды дамыту» // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827> (қаралған күні: 19.02.2018).
4. «Қарсы профилактикалық егулер жүргізілетін инфекциялық аурулармен ауыратын науқастарға қатысты санитариялық-эпидемияға қарсы іс-шараларды ұйымдастыруға және өткізуге қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің м.а. 2019 жылғы 4 қазандағы №ҚР ДСМ-135 бұйрығы ([№ ҚР ДСМ-135](#)).

5. Қашықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процессін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы №137 бұйрық, 20 наурыз 2015 жыл (28.08.2020 № 374 қолданысқа енген өзгертулермен) (ҚР нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тізілімінде № 10768 болып тіркелген, 2015 жылғы 12 маусымда "Әділет" ақпараттық-құқықтық жүйесінде жарияланған).
6. «ИКТ для инклюзивного образования» Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании «Аналитическая записка». - 2010
7. Тихомиров В.П., Тихомирова Н.В. «Smart-education: новый подход к развитию образования». – 2015 // <http://www.elearningpro.ru/forum/topics/smart-education>
8. Сандық білім беру ресурстарын оқу үдерісінде қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: ҚР БҒМ Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022. – 32 б.